

TIJORAT BANKLARIDA GAROV OBEKTLARINI BAHOLASHDA YANGICHA YONDASHUV

Razzoqov Sardorbek Sobitovich
Bank-moliya akademiyasi magistranti

Kirish: Mamlakat iqtisodiyoti transformatsiya jarayoniga yanada kirishib yuksalib boravergan sari banklarga iqtisodiyotni bog‘liqlik darajasi yanada ortib boradi, bu esa o‘z navbatida tadbirkorlik va jismoniy shaxslarni bank kreditlariga bo‘lgan talabini yanada oshishiga olib keladi banklar esa kredit ajratishda fuqorolarga bir qancha qulayliklar taqdim qilish bilan bir qatorda kredit riski bilan bog‘liq bir qancha muammoli vaziyatlarni vujudga keltiradi, bundan ko‘rinib turibdiki banklar garov ta‘minotini baholash mehanizmining yangicha yondashuvlariga olib keladi.

Bunda esa “2020-2025 yillarga mo‘ljallangan O‘zbekiston Respublikasining bank tizimini islox qilish strategiyasi to‘g‘risida”gi Prezident farmoni ijrosini ta‘minlash maqsadi bugungi kunning dolzarb masalasi bo‘lib kelmoqda¹.

Mamlakat iqtisodiyoti yildan yilga jonlanib boravergan sari iqtisodiyot bo‘g‘inida Banklarning o‘rni yanada mustahkamlanib boraveradi bu esa o‘z navbatida iqtisodiyot bo‘g‘indagi tovar ish xizmatlar bozorini pul mablag‘lari aylanmasini to‘yintirishda bank kreditlarini o‘rnini yanada oshiradi. Ammo bozordagi iqtisodiy jarayonlar buzilmasligi va pul kredit siyosatini maromida ushlab turish maqsadida 2020 yil 22 oktyabrda “Pul-kredit siyosatining 2021 yil va 2022-2023 yillar davriga mo‘ljallangan asosiy yo‘nalishlari”¹ tasdiqlandi Markaziy bank tomonidan kelgusi yillarda Pul –kredit siyosatining asosiy vazifalaridan biri sifatida eng avvalo milliy pul birligimiz So‘mni qadrsizlanishi ya‘ni inflatsiyani jilovlashga qaratilgan chora-tadbirlarda o‘z aksini topadi. Jumladan o‘tgan 2020 yildagi nafaqat mamlakatimizda balki jahon iqtisodiyotida juda murakkab yil bo‘ldi². Global pandemiya tasiri boshlangan inqiroz ichki ham tashqi iqtisodiy sharoitlarni yomonlashuviga olib keldi. Bunda mamlakatdagi birlamchi va ikkilamchi is‘temol bozoridagi yo‘qotishlarni oldini olish maqsadida eng to‘g‘ri yo‘l sifatida qisqa muddatli past foizli bank kreditlariga bo‘lgan talab ortishi vujudga keldi. Banklar ushbu inqiroz sharoitida mijozlarga ajratilayotgan kreditlarning riskini oldini olish maqsadida riskni sug‘urtalash kredit ko‘chmas mulk ta‘minoti va uchunchi shaxslar kafilliklari orqali riskni kamaytirishga urinmoqdalar. Bundan tashqari mamlakatimizda texnologik uskunalar sotib olish uchun xorijiy valyutada ajratilayotgan kreditlar bo‘yicha garov ta‘minoti sifatida eksport operatsiyalari va shartnomalarini hisobga olish tartibi ishlab chiqilgan³. SHuningdek, bank kreditlari bo‘yicha transport vositalari, mashina va uskunalar garov sifatida qabul qilinganda amortizatsiya

¹ . Murojaatnoma (2018) O‘zbekiston Respublikasi Prezident Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi

² «Baholash faoliyati haqida» gi Qonun 19.08.1999 y.

³ . O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 24.04.2008 yildagi №PQ-843 sonli qarori. Markaziy bankning 2020 yil yig‘ilishidagi quyilgan ustuvor masalalar

muddatini nazarda tutish orqali ham garov riskini kamaytirish maqsadga muvofiq⁴. Bank kreditlari bo'yicha garov riskini pasaytirish maqsadida yuqori likvidli aktivlarni diversifikatsiyalash jarayonida bank kreditlari garovi bo'yicha baholashda yo'l qo'yiladigan miqdorlarni aniqlashda asosiy masala sifatida e'tibor qaratiladi⁵. Xorij tajribasi shuni ko'rsatadiki, bank kreditlari bo'yicha qo'yilgan ko'chmas va ko'char mulklarni baholash tartibi boshqa xo'jalik sub'ektlarining buyurtmalari uchun amalga oshiriladigan baholash jarayonidan deyarli farq qilmaydi. Bank kreditlari garov ta'minotini baholash jarayonini tashkil etish va amalga oshirish bosqichlari tavsiya qilindi. Bunda bankning vakolatli xodimi ishtiroki juda muhim hisoblanadi. Chunki, kreditning to'lovi bilan bog'liq muammo vujudga kelganda garov hisobidan ushbu riskni bartaraf etish juda zarur⁶.

Xulosa qilib aytganda, bank asosiy daromadini kredit tashkil qilishi sir emas, buning oqibatida banklar jalb qilingan mablag'larni mijozlarga o'z marjasini qo'ygan holda taqdim etadi bunda esa bank qancha yuqori riskli pul mablag'ini tiksa shuncha maksimal foyda olishni ko'zlaydi. Banklardagi bu jarayonni tartibga solish maqsadida alohida shtatlar ajratilishi maqsadga muvofiq deb uylaymiz chunki bunda ushbu shtat birligidagi xodimlar amalyotda yuqori xatarli aktivlarni monitoringini olib borishadi bu esa banklarni tavakkachilik riskini doim baholab nazorat qilish imkonini beradi. Bundan tashqari Kredit tashkilotlari faolyatini qonuniy yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq bo'lar edi, bozor sharoitida talabga nisbatan takliflar sonining ko'pligi pul moliya bozorini ya'nada tartibga kelishi yuqori xatarli aktivlarni bir muncha kamaytirishga olib kelar edi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Murojaatnoma (2018) O'zbekiston Respublikasi Prezident Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
2. «Baholash faoliyati haqida» gi Qonun 19.08.1999 y.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 24.04.2008 yildagi №PQ-843 sonli qarori. Markaziy bankning 2020 yil yig'ilishidagi quyilgan ustuvor masalalar
4. O'zbekiston Respublikasining "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida"gi O'RQ-578 Qonuni, 2019 yil 7 noyabr
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni.

⁴ . O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni.

⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 30 iyuldagi "Koronavirus pandemiyasi davrida ijtimoiy himoyaga va yordamga muhtoj aholi qatlamlarini moddiy qo'llab-quvvatlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-6038-sonli Farmoni.

⁶ Murojaat (2018) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi, Xalq so'zi gazetasining 23 dekabr soni

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 30 iyuldagi “Koronavirus pandemiyasi davrida ijtimoiy himoyaga va yordamga muhtoj aholi qatlamlarini moddiy qo‘llab-quvvatlashga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-6038-sonli Farmoni.

7. Murojaat (2018) O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi, Xalq so‘zi gazetasining 23 dekabr soni